

प्राथमिक संगीत

भाग १ ला

(मराठी)

शंकर गणेश व्यास

प्राथमिक संगीत

भाग १ ला

(मराठी आवृत्ति)

लेखक

प्रो. शंकर गणेश व्यास,

संगीत-प्रवीण.

व्यासभुवन, १४८ हि कॉलनी, दादर.

(सर्व हक्क लेखकाचे स्वाधीन)

प्रकाशक:—

संगीत प्रकाशन मंडल

१२

प्रथम आवृत्ति]

मूल्य ~~X~~ आणे

[१९४०

संयुक्त लेखनपद्धति

- एक मात्रा.
- o अर्धी मात्रा.
- u पाव मात्रा.
- ≡ एक अष्टमांश मात्रा.
- 5 स्वर लांबविणें. (उच्चारण) [स्वराच्या पुढें व मात्रेच्या वर लिहिली जाते.]
- ' विश्रांति. [स्वराच्या मागें व मात्रेच्या वर लिहिली जाते.]
- ग् कोमल स्वराचा पाय मोडलेला.
- मा तीव्र मध्यम.
- सा तार सप्तकांतील स्वरावर उभी रेघ देतात.
- नी मंद्र सप्तकांतील स्वरावर टिंब देतात.
- | तालाचे आवर्तनाची पूर्णता.
- || अस्ताईची पूर्णता.
- ||| गीतसमाप्ति.
- नी० नी० ध० बारीक टाईपांतले स्वर-ग्रेस नोट्स. कन सूर.
- + खाली (काल) दर्शक चिन्ह.
- १, २, ३. तालाच्या त्या त्या मात्रांबद्दलचे अंक.

निवेदन

ईशकृपेने “ प्राथमिक संगीत ” प्रथम भागाची ही मराठी आवृत्ति रसिकांस सादर करतांना मला आनंद वाटतो.

या पुस्तकाची हिंदी व गुजराथी आवृत्ति यापूर्वीच प्रसिद्ध झाली. आणि अखिल हिंदुस्थानांत व गुजराथेत दोन्ही आवृत्या रसिकांस फार पसंत पडल्या. महाराष्ट्रांतहि हिंदी आवृत्तीचे मोठ्या प्रमाणांत स्वागत केलें गेलें, आणि संगीत शाळांच्या अनेक चालकांनी, शिक्षकांनी आणि अभ्यासूंनी सदर पुस्तकाच्या मराठी आवृत्तीची मागणी केली.

उच्च संगीताला भाषेची जरूरी नाही. तथापि प्राथमिक शिक्षण मातृभाषेत दिल्यास तें सुगम होतें, हा शिक्षणक्षेत्रांतला अनुभव आहे. आणि त्या दृष्टीने महाराष्ट्रीयान्स ही आवृत्ति फार उपयोगी पडेल.

या आवृत्तीची अंतर्बाह्य सजावट करण्यांत व्यास संगीत विद्यालयाचे प्रा. वसंतराव राजोपाध्ये यांनी फार मेहनत घेतली आहे.

१ डिसेंबर १९४० }

शं. ग. व्यास.

अनुक्रमणिका

शास्त्रीय विभाग	पृष्ठ सा—ग
ताल आणि त्याचे बोल	„ म
स्वराभ्यास	„ प •
राग भूपाली पृष्ठ १
१ „ „ लक्षण गीत	त्रिताल „ ३
२ „ „ मंगलमय	„ „ ४
३ „ „ सुरासुर	„ „ ४
४ „ „ जय महिपासुर	एकताल „ ५
राग भीमपलास ६
५ „ „ लक्षणगीत	त्रिताल „ ८
६ „ „ खेलो खेलो	„ „ ९
७ „ „ शामसुंदर	एकताल „ १०
८ „ „ कुंजवनी	दादरा „ ११
राग खमाज १२
९ „ „ लक्षणगीत	त्रिताल „ १३
१० „ „ भरन जात	„ „ १४
११ „ „ बांसरी सुना दे	„ „ १५
१२ „ „ किती गोड गोड	„ „ १६
राग देस १७
१३ „ „ लक्षणगीत	त्रिताल „ १९
१४ „ „ कान्ह मधुर	„ „ २०
१५ „ „ बन बन आई	„ „ २१
१६ „ „ वाजवि हरी	दादरा „ २२
राग सारंग २३
१७ „ „ लक्षणगीत	त्रिताल „ २५
१८ „ „ खेले शाम संग	„ „ २६

१९	”	”	सुंदर वन माला	”	”	२७
२०	”	”	नभ मंडल	”	”	२८
राग काफी			२९
२१	”	”	लक्षणगीत	त्रिताल	”	३१
२२	”	”	धन भागनकी	”	”	३२
२३	”	”	आई कृत	एकताल	”	३३
२४	”	”	मधुर मुरली	त्रिताल	”	३४
राग आसावरी			३५
२५	”	”	लक्षणगीत	त्रिताल	”	३६
२६	”	”	कान्हन कर	”	”	३७
२७	”	”	सुमिर मन	झपताल	”	३८
२८	”	”	प्रखर ताप	त्रिताल	”	३९
राग बागेश्री			४०
२९	”	”	लक्षणगीत	त्रिताल	”	४२
३०	”	”	कृतु बसंत	”	”	४३
३१	”	”	पायल बाजे	”	”	४४
३२	”	”	नभि चंद्र	”	”	४५
राग दुर्गा			४६
३३	”	”	लक्षणगीत	एकताल	”	४८
३४	”	”	जीवन के मम	त्रिताल	”	४९
३५	”	”	मनमोहन जा	”	”	४९
३६	”	”	अखिल जगत	”	”	५०
राग भैरवी			५१
३७	”	”	लक्षणगीत	दादरा	”	५३
३८	”	”	सुमिर सुमिर	त्रिताल	”	५४
३९	”	”	हारवा फुलवन	”	”	५५
४०	”	”	मोहित भिजबाला	”	”	५६

[ग]

आरोहः—मध्य सापासून तार सा कडे क्रमाक्रमानें स्वर म्हण-
ण्याच्या क्रियेस आरोह म्हणतात.

अवरोहः—तार साकडून मध्य सा कडे क्रमाक्रमानें स्वर म्हणणे
यांस अवरोह म्हणतात.

राग—आपल्या कानाला गोड लागणाऱ्या वादी संवादी आरोह
अवरोह युक्त स्वरसमूहास ‘ राग ’ म्हणतात. रागांची उत्पत्ति
रसपरिपोषणार्थ करण्यांत आली आहे. रागांतून सुंदर-सुंदर रस
निर्माण होतात. आणि याच कारणास्तव शेंकडों वपै गाडल्या
जाणाऱ्या त्याच त्याच रागांचा श्रोत्यांना कंटाळा येत नाही. उलट
त्यांना त्यांत प्रत्येक वेळीं नावीन्य वाटतें. स्वतंत्र रसोत्पत्ति करणारे
राग ५०-५२ पेक्षां अधिक नाहीत.

वादी-संवादी विवादी-अनुवादी—रागांतील मुख्य स्वरास
‘ वादी ’ म्हणतात. वादी स्वरांत मिळणारा स्वर संवादी रागांतील
वर्ज स्वर ‘ विवादी ’ व याखेरीज राहिलेले सर्व स्वर अनुवादी
स्वर. वादी स्वर पूर्वांगांतील असल्या तर संवादी उत्तरांगांतील असतो.

अस्ताई-अंतरा—गीताचे दोन भाग असतात. अस्ताई आणि
अंतरा. अस्ताईचा विस्तार प्रायः मंद्र व मध्य समकांत आणि
अंतःस्थाचा विस्तार मध्य आणि तार समकांत जास्त होतो.

लय-मात्रा-ताल—सांगण्या अंतरावर दिले गेलेल्या ठोक्यास
लय म्हणतात. लयीचे प्रकार तीन आहेत. द्रुत, मध्य व विलंबित.
लयीच्या प्रत्येक ठोक्यास मात्रा म्हणतात. कांहीं मात्रांचा विशिष्ट
रीतीनें बसविलेला गट म्हणजे ताल. तालाच्या योगें गायन
व्यवस्थित दिसतें.

[जास्त माहितीकरितां “ अभिनव संगीत-शास्त्र प्रवेश ” वाचा.]

[म]

या पुस्तकांत आलेले ताल व बोल

बिताल मावा ८ खंड ४ (२, २, २, २) ताली १-३-७-खाली ५

धा धीं धीं धा धा धीं धीं धा धा तीं तीं ता ता धीं धीं धा
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 १ ३ + ७

बकताल मावा ६ खंड ६ (१, १, १, १, १, १) ताली १-३-५-६
 खाली २ व ४

धीं धीं धा त्रक तूना कचा धा त्रक धी ना
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 १ + ३ + ५ ६

दादरा मावा ६ खंड २ (३, ३) ताली १-४

धा धी ना धा ती ना
 १ ४

झपताल मात्रा १० खंड ४ (२, ३, २, ३) खाली १-३-८
 खाली ६

धी ना धी धी ना ती ना धी धी ना
 १ ३ + ८

स्वराभ्यास

१ सा रे ग म प ध नी सा सा नी ध प म ग रे सा ॥

२ सा रे ग | रे ग म | ग म प | म प ध | प ध नी | ध नी
सा | सा नी ध | नी ध प | ध प म | प म ग | म ग रे |
ग रे सा ॥

३ सा रे ग म | रे ग म प | ग म प ध | म प ध नी | प ध
नी सा | सा नी ध प | नी ध प म | ध प म ग | प म ग रे |
म ग रे सा ॥

४ सा ग रे सा | रे म ग रे | ग प म ग | म ध प म | प नी
ध प | ध सा नी ध || ध नी सा ध | प ध नी प | म प
ध म | ग म प ग | रे ग म रे | सा रे ग सा ॥

५ सा ऽ | सा रे | सा रे ग | सा रे म म | सा रे ग म प |
सा रे ग म ध ऽ | सा रे ग म प ध नी | सा रे ग म प
ध नी सा || सा नी ध प म ग रे सा | नी ध प म ग रे सा |
ध प म ग रे सा ऽ | प म ग रे सा | म ग रे सा |
रे सा | सा ॥

प्राथमिक संगीत

भाग १ ला

राग भूपाली

या रागाला सर्व शुद्ध स्वर लागतात. यामध्ये मध्यम आणि निषाद हे स्वर वर्ज आहेत. या रागाला पांचव स्वर लागतात, म्हणून या रागाची जाति “ ओडव ” समजली जाते. या रागाचा वादी स्वर “ गंधार ” आणि संवादी स्वर धैवत आहे. गंधार स्वराचा उपयोग करतेवेळीं पंचम स्वराचा “ कन् ” अधिक मधुरता उत्पन्न करतो. या रागांत ‘ गंधार-पंचम ’ ही स्वरसंगति फार महत्त्वाची आहे. भूप रागाचा उठाव प्रायः गंधार स्वरावरून करितात. केव्हां केव्हां पड्ज अगर पंचम या स्वरावरूनहि करितात. या रागांत धैवत स्वर फार वाढवू नये. या रागाची पकड ‘ प ग ध प ग रे ग ’ अशी आहे. या रागापासून शांत गंभीर रस उत्पन्न होतो. हा राग रात्रीं गातात.

आरोह-अवरोह

सा रे ग प ध सा-सा ध प ग रे सा

राग-विस्तार

- १ सा, सा रे, सा, सा रे ग, ग रे, सा रे, सा धं, पं धं सा ।
- २ सा रे ग, ग रे, ग प, ग प ध, प ग रे, ग प ग रे
ग रे, रे, सा रे ग रे सा धं, पं धं सा ।

३ सा रे ग प, प, ग रे, ग प ध, ध प, प ग रे, ग
प ध, सा, ध प, प ग ध प, ग प, ग रे, ग रे सा
धं, पं धं सा ।

४ ग रे, ग प ध प ग रे, प ध सा सा ध प ग रे, प ध
प ग रे, प ग रे सा, रे सा, धं सा ।

५ सा रे ग प ध सा, सा, रें सा, ग रें सा, प ध सा रें
ग रें, सा रें, सा ध सा, प ध सा ध प, प ध, प ग रे,
प ग ध प ग रे सा धं, पं, धं, सा ।

सरगम-त्रिताल

सा ग रे सा धं सा रे । ग ग प ग ध प ग रे ग ग प रे ग
० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
+ ७ १ ३ + ७

प ध । सा ध रें सा ध प ध सा ध प ग प । ध प सा ध प
० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
१ ३ + ७ १ ३

ग रे सा ॥ प ग प ग रे ग प । ध सा ध सा रें सा ध सा ध
० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
+ ७ १ ३ +

सा रें ग । रें सा ग रें सा ध प ग प ध प ध सा रें सा ।
० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
७ १ ३ + ७

ध ग रें सा ध प ग रे ॥
० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
१ ३

[३]

राग भूपाली

लक्षणगीत नं. १; त्रिताल

भूप रूप गंभीर शांत रस, मन्नी वरजित ओडव सब गावत
॥ अंतरा ॥ रुचिर तृतीय सुर सोहत वादी, प-ग संगत धैवत संवादी
गेय प्रथम निस धसाधप गरेसाध ॥ १ ॥

सा	ग	रे	सा	धं	सा	रे	ग	रे	ग	ध	प	ग	रे	ग	ग	प	ध	सा	सा
०	०	०	-	०	०	०	-	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
भू	.	प	रू	प	गं	.	भी	र	शां	.	त	र	स	म	नी	व	र	जि	त
+			७				१				३			+			७		
प		ध	सा	ध	प	ग	रे	सा	धं		ग	ग	ग	ग	प	प	सा	ध	सा
-		०	०	०	०	०	०	०	०		०	०	०	०	०	०	०	-	०
ओ		ड	व	स	व	गा	.	व	त		रु	चि	र	तृ	ती	य	सु	र	सो
		१				३				+				७				१	
सा	सा	रे	सा	ध	ध	ध	सा	सा	रे		सा	रे	ग	रे	सा	ध	प	ग	ग
०	०	०	-	०	०	-	०	०	०		०	०	०	०	०	०	-	-	०
त	वा	.	दी	प	ग	सं	ग	त	धै		व	त	सं	.	वा	.	दी	गे	य
		३		+		७			१				३		+				
ग	प	प	ध	प		ध	सा	ध	प	ग	रे	सा	धं						
०	०	०	०	०		०	०	०	०	०	०	०	०						
प्र	थ	म	नि	स		ध	सा	ध	प	ग	रे	सा	ध						
		७				१						७							

राग भूपाली

गीत नं. २; त्रिताल

मंगलमय जय वाणी गजानन, विचरहु नित भक्तन हृदकानन
॥ अंतरा ॥ वीणा धारिनी गावत रागिनी, भूपाली रस शांत वाहिनी,
करहु सुलभ संगीत कला खनी ॥ १ ॥

प ध सा ध प ग रे सा रे | ग ग रे ग प ध ध ग ग ग ग
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 मं . . ग ल म य ज य | वा णी ग जा . न न वि च र हु
 + ७ १ ३ +

प प ध प | ध सा ध प ग रे सा सा || प ग ग प सा ध | सा
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 नित भ . . क्त न ह द का . न न | वी णा धा रि नी | गा
 ७ १ ३ + ७ १

सा सा सा रे सा सा सा ध सा ध सा रे रे | सा रे ग रे सा ध प
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 व त रा . गि नी भू पा ली र स | शां . त वा . हि नी
 ३ + ७ १ ३

ग ग ग ग प प ध प | ध सा ध प ग रे सा सा ||
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 क र हु सु ल भ सं . | गी . त क ला . ख नी ||
 + ७ १ ३

राग भूपाली

गीत नं. ३; त्रिताल

सुरासुर भजत मुनिवर शंकर समदरशी प्रभु हर गिरिजावर
 ॥ अंतरा ॥ जटाजूट शिर गंग विराजे, कर त्रिशूल अहि भूषण साजे,
 उग्र वेष अत हृदय दया धर ॥ १ ॥

प ग प ग रे सा रे | सा धं सा धं सा रे प ग प ग रे ग ग प ध
 ० - ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 सु रा सु र भ ज त | मु नि व र शं . क र स म द र
 + ७ १ ३ +

सा ध प | ध सा ध प ग रे सा रे || ग ग प प ध ध | सा सा
 - ० ० | ० ० ० ० ० ० ० ० || ० - - ० ० ० | - ०
 शी प्र भु | ह र गिरिजा . व र || ज टा जू ट शि र | गं ग
 ७ १ ३ + ७ १

सा सा रे सा ध ध ध सा सा रे रे | सा रे ग रे सा ध प
 ० ० ० - ० ० ० - ० ० ० | ० ० ० ० ० ० -
 वि रा . जे क र त्रि शू ल अ हि | भू . प ण सा . जे
 ३ + ७ १ ३

ग ग प प ध प | ध सा ध प ग रे सा रे ||
 - ० - ० ० ० | ० ० ० ० ० ० ० ० ||
 उ ग्र वे श अ त | हृ द य द या . ध र ||
 + ७ १ ३

राग भूपाली

गीत नं. ४; एकताल

जय महिषासुरमर्दिनी, जय करवीरनिवासिनी, जगदम्बा जग-
 ज्जननी, शरणागत जन तारिणी ॥ अंतरा ॥ संहारुनी दानवगण,
 अभय करिसी सुरमुनिजन, महिमा तव गाती सुजन, विबुध वंद्य
 तूं भवानी ॥ १ ॥

ध सा ध प ग रे ग प ग रे सा सा | मा धं सा रे ग ग
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० | ० ० ० ० - ०
 ज य म हि पा . सु र म . र्दि नी | ज य क र वी र
 १ + ३ + ५ ६ १ + ३ +
 प ग प ग रे | ग ग ग प ध सा ध सा सा सा | ध सा रे ग
 ० ० ० ० ० | ० ० - ० ० ० - ० ० ० | ० ० ० ०
 नि वा . सि नी | ज ग दं बा . ज ग ज्ञ न नी | श र णां .
 ५ ६ १ + ३ + ५ ६ १ +

रे सा ध सा ध सा रे सा ध प ग प ॥ ग ग प ध सा ध
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 ग त ज न ता . . . रि . णी . ॥ सं हा रु नी दा .
 ३ + ५ ६ १ + ३ +
 सा सा सा सा ॥ ध सा ध सा रे रे सा रे सा ध प ग ॥
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 न व ग ण ॥ अ भ य क रि सी सु र मु नि ज न ॥
 ५ ६ १ + ३ + ५ ६
 सा ग रे ग रे सा ध रे सा ध प प ॥ ग प ध सा सा ध सा
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 म हि . मा त व गा . ती सु ज न ॥ वि बु ध वं द्य तूं
 १ + ३ + ५ ६ १ + ३ +
 . रे सा ध प ग रे सा रे ॥ ॥ ॥
 . . भ . वा . . नी ॥ ॥ ॥
 ५ ६

राग भीमपलासी

या रागाचा गंधार, निषाद हे स्वर कोमल लागतात. बाकीचे शुद्ध स्वर आगेढात रिपभ व धैवत स्वर वर्ज आहेत, म्हणून या रागाची जाति ओडव-संपूर्ण समजली जाते. या रागाचा रस 'शांत' आहे. वादी स्वर अर्धयम आहे व सवादी षड्ज मानतात. या रागाचा उठाव 'नीं सा म, ग म ग प, ग ग म, नीं सा म ग रे सा' असा करितात. हा एक सोपा व लोकप्रिय राग आहे व तो सर्वांना लवकर येतो. हा राग दुपारी ४ ते ६॥ पर्यंत गातात.

आरोह-अवरोह

नीं सा ग् म प नी सां-सां नी ध प म ग् रे सा

राग-विस्तार

१ सा^१नीं, सा^२नीं, पं नीं सा ।

२ नीं सा म, ग्, सा ग् म ग् रे सा, सा^३नीं सा^४नीं सा ।

३ नीं सा म, ग् म ग् प, प ग् म, नीं सा ग् रे, सा ।

४ नीं सा ग् म प नी ध प, ध म प ग् म, सा ग् म प, ग् म ग् रे सा ।

५ ग् म प नी, प नी ध प, ध म प ग् म, ग् म प नी सा नी ध प, ध म प ग् म, ग् म प ग् म ग् रे सा, सा^५नीं सा^६नीं पं नीं सा ।

६ गु म पु नी सां, सा^७नीं, सा^८नीं, प नी सां, प नी सां ग् रे सां, रे सां नीं, सा नी ध प, प ध, म प, ग् म, म ग्, प म, नी प सा नी ध प, ग् म प ग् म ग् रे नीं सा ।

सरगम-त्रिताल

सा म ग् रे नीं सा ग् म | प ५ म नी ध प म म प नी प
+ ७ १ ३ + ७

नी सां | नी सां रे सां नी ध प म प सा नी सा नी ध प म |
१ ३ + ७

नी ध प ग् म ग् रे सा || प प ग् म प प ग् म | प प नी प
१ ३ + ७ १ ३

नी० सा० नी० सा० म० गु० रे० नी० मा० । प० नी० सा० रे० नी० ध० प० म० प०
 + ७ १ ३ +
 म० प० गु० म० प० नी० । सा० नी० ध० प० गु० रे० नी० सा० ॥
 ७ १ ३

गग भीमपलार्सी

लक्षणगीत नं. ५; त्रिताल

गागिनी वर भीमपलासी, सोह मृदु ग-नी चढत न रि-ध सुर,
अंश मध्यम-आदिसुर अनुचर ॥ अंतरा ॥ तृतीय प्रहर दिन समय
मुद्गावन मधुर शांत रसको सरजावन, मन भावत संगत प ग म ग
रे सा, नी मा म ग म सुर, जीवन वरसी ॥ १ ॥

नी ऽ प प नी मा रे नी सा नी ध म प गु सा गू म | प ऽ
 रा गि नी . . . व र भी . म प ला . सी . | सो
 १ ३ + ७ १

म ० गु ० म ० गु ० रे ० नीं ० नीं ० सा ० म ० गु ० रे ० नीं ० सा ० म ० गु ० प ० प ० म ०
ह ० मृ ० दु ० ग ० नी ० च ० ढ ० त ० न ० रि ० ध ० सु ० र ० अं ० श ० म ० ध्य ० म ०
३ + ७ १ ३

नी प नी सा रे सा नी ध म प ॥ प प प प म प ग म प
०
आदि मु . र . अ नु च र ॥ तृ ति य प्र ह र दि न स
+ ७ १ ३ +

नी० प० नी० सा० मा० मा० नी० नी० नी० सा० सा० सा० सा० प० नी० मा० रे०
म० य० सु० हा० व० न० म० धु० र० शां० त० र० स० को० . . .
७ १ ३ +

सा रे नी ध म प | नी नी ध प म प ग सा ग म प ग म
 ० ० ० ० ० ० | ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 सर जा . व न | म न भा . व त सं . ग त प ग म
 ७ १ ३ + ७

ग रे सा | नी सा म ग म प नी प नी सा रे सा रे नी ध म प ||
 ० ० ० | ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 ग रे सा | नी सा म ग म सु र जी . . . व न व र सी . ||
 १ ३ + ७

राग भीमपल्लासी

गीत नं. ६; त्रिताल

खेलो खेलो नंदलाला हमसन, होगी रंगीली त्रिजभवन्नकी
 रसिली सखी सब, आई देखन ॥ अंतग ॥ खैच खैच रंग छौडत
 सब पर, रंग रंगी सखी रूपकी आगर, अत मानिनी गधा नट
 नागर ॥ १ ॥

नी ध प ध म प मा | नी सा नी ध प म प ग म प ग म
 ० ० ० ० ० ० | ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 खेलो . खेलो नं द | ला . . ला . ह म म न हो री रं
 + ७ १ ३ +

ग रे सा | नी नी सा म ग रे सा म ग प म नी प नी सा |
 ० ० - | ० ० ० ० ० ० - ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 गी . ली | त्रि ज भ व न न की रसिली . सखी म ब |
 ७ १ ३ + ७

प नी सा रे सा रे नी ध म प || प प प म प ग म | प नी
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 आ . . . ई . दे . ख न | खै च खै . च रं ग छाँ
 १ ३ + ७ १

[१०]

प नी सा सा सा नी नी सा सा सा सा | प नी सा रे
 ० ० ० ० ० ० - ० - ० ० ० | ० . . .
 ढ त स व प र रं ग रं गी स खी | रू . . .
 ३ + ७ १

सा रे नी सा नी ध प नी नी ध प म प गु म गु म | प नी
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० | ० ०
 प की आ . . ग र अ त मा . निनी रा . . . | धा .
 ३ + ७ १

प नी सा रे नी ध म प ||
 . . न ट ना . ग र ||
 ३

राग भीमपलासी

सीत नं. ७: एकताल

शामसुंदर मखी मनहर, देख देख जमुना तीर खेलत संग गोप
 नगर ॥ अंतरा ॥ नंद रानी जसोदा विधि भागन का मूर्ती सरजी,
 जोगी जन ध्यान वरजी, होत मगन गोपन घर ॥ १ ॥

नी ध म प गु म प गु म ग रे सा | म गु प म प नी प नी
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० | - ० - ० ० ० ० ०
 शा . म सुं द रं स खी म न ह र | दे ख दे ख ज मु ना ती
 १ + ३ + ५ ६ १ + ३ + ५

सा सा | प नी सा रे सा रे नी सा नी ध प म ध प गु म ||
 ० ० | ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ||
 . र | खे . . . ल त सं ग गो . प . न . ग र ||
 ६ १ + ३ ५ ६

प प गू म म प नी प नी सां रे सां नी सां | नी नी नी सां
 नं द रा . नी ज सो दा . . . वि . धि | भा ग न की
 १ + ३ + ५ ६ १ + ३

प नी सां रे नी ध म प | प नी सां गू रे सां नी सां नी ध
 मू . . . ति स र जी | जो . गी . ज न ध्या . न व
 + ५ ६ १ + ३ + ५

म प | नी प नी सां सां प नी सां नी ध प गू म ||
 र जी | हो त म ग न गो . . . प न ध र ||
 ६ १ + ३ + ५ ६

राग भीमपल्लासी

गीत नं. ८; एकताल

कुंजवनीं हरी आला, चर-अचरा प्रिय झाला ॥ अंतरा ॥ पूर्ण-
 चंद्र नभीं विलसे, कुमुद वृन्द जलिं विकसे, रम्य पुष्प माला ॥ १ ॥

सा गू म प गू म गू रे सा रे सा नीं सा ५ | प नी प नी सां
 कुं . ज व नीं . ह री आ . . ला . . . | च र अ च रा
 १ + ३ + ५ ६ १ + ३

रे सा नी ध प म प || प म प म गू म प नी सां रे सां
 प्रि यं झा . ला . . || पू . र्ण चं . द्र न भिं विल से |
 + ५ ६ १ + ३ + ५ ६

प	नी	सा	ग	रे	सा	नी	सा	नी	ध	प		प	ध	म	प	म
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०		०	०	०	०	०
कु	मु	द	वृ	.	द	ज	लि	वि	क	से		र	म्य	पु	ष्प	
१	+	३			+	५			६			१	+	३		
ग	म	ग	म	प												
-	०	०	-													
मा	.	.	ला													
+	५	६														

राग खमाज

या रागाच्या दोन निषाद लागतात. प्रायः आरोहांत शुद्ध व अवरोहांत कोमल धेण्याचा प्रघात आहे. आरोहांत विशेषतः पूर्वांगांत रिषभ स्वराचा उपयोग कमी प्रमाणांत करितात. वादी स्वर गंधार व संवादी स्वर निषाद आहे. कोणी संवादी स्वर धैवत मानतात. या रागापासून श्रृंगार रस उत्पन्न होतो. प्रातःकाल सोहून हा राग केव्हांहि गाडल्यास गोड लागतो. या रागाची पकड 'सा नी ध, म प ध म ग' अशी आहे. या रागाची जाति संपूर्ण मानतात.

आरोह-अवरोह

सा, ग म प ध नी सा-सा नी ध म प ध म ग, प म ग रे सा।

राग-विस्तार

१ सा, ग म प, ध प म ग, रे सा।

२ ग म प ध, ग म ग, प म ग रे सा।

३ सा, ग म प ध नी सा, ध सा नी ध, म प ध ग म ग, प म ग रे सा।

४ ग म प ध नी, सा, प नी सा रे, ध सा नी ध प, ग म नी
ध नी, प ध, म प ध म ग प म ग रे ग सा ।

५ ग म प ध नी, सा, सां मं ग रे ग नी सा, ध सा
नी ध प, ग म नी ध प, म प ध ग प म ग, प म ग रे सा ।

सरगम-त्रिताल

सा ग म प ग म प सा । नी ध म प ध म ग म नी ध नी
+ ७ १ ३ +
प ध नी सा । नी सा रे ध सा नी ध प ग म प ध ग म ।
७ १ ३ + ७
प सा नी ध प म ग रे ॥ ग म नी ध नी प ध । नी नी सा
१ ३ + ७ १
नी सा सा सा ग ग म ग रे नी सा । नी सा रे नी ध प ध
३ + ७ १ ३
ग म ग सा ग म प ध । सा नी ध म प ध म ग ॥
+ ७ १ ३

राग खमाज

लक्षणगीत नं. ९; त्रिताल

खमाज रागिनी गावत सब जन, शुद्ध सकल सुर द्वय निषाद
गन, बहुत न लेत रिषभ आरोहन ॥ अंतरा ॥ ग-नी नृप मंत्री
जनको सम्मत, रस श्रृंगार सुखद मन भावत, चाल चलत चंचल
गंभीर न ॥ १ ॥

सा ग म प ध नी रे नी सा नी ध प ध ग प म ग ग म नी
 ख मा ज रा . गि . नी . गा . व त स ब ज न शु द्ध स
 + ७ १ ३ +
 ध नी प ध नी सा रे ध सा नी ध प प ध सा रे म रे ग
 क ल सु र द्व य नि पा . द ग न ब हु त न ले . .
 ७ १ ३ + ७
 सा रे नी ध प ध म प ध प म ग ग म नी ध नी ध नी
 त रि ष भ आ . रो . . . ह न ग नी नृ प मं . .
 १ ३ + ७
 प ध नी नी सा नी सा सा नी नी नी सा सा सा प नी
 श्री . ज न को . सं म त र स श्रृं गा र सु ख द
 १ ३ + ७ १
 सा रे ध सा नी ध सा म ग म रे ग नी सा प ध सा नी रे
 म न भा . व त चा . ल च ल त चं . च ल गं . .
 ३ + ७ १
 सा नी ध प म ग
 . भी . . र न
 ३

राग खमाज

गीत नं. १०; त्रिताल [ठाय लय]

भरन जात जल हूं पनिहारी, मग रोगत ठाढो कुंवर कन्हैया,
 मानत नाही, मडुकिया मोरी फोरी ॥ अंतरा ॥ लागत डर मोहे सास
 ननंदको, बिन जल भर घर कैसे जाऊरी ॥ १ ॥

प सा नी सा नी रे सा ऽ नी ध प ग म प ध ग प म ग ग
 ०
 भ र न जा . त . ज ल . हैं . प नी हा . री . म
 + ७ १ ३ +

म ग म रे ग रे नी सा ग म प ध ग प म ग ग म प प ध प ध
 ०
 ग रो . क त ठा ढो कुं व र क न्है . या . मा न त ना . . ही
 ७ १ ३ + ७

नी रे सा ऽ नी ध प ग म प ध सा नी ध प ग म || ग म
 ०
 म ड . की या . मो री फो . . . री . . . ला .
 १ ३ +

ध नी सा नी सा सा सा नी सा रे ध सा नी ध प ध सा रे
 ०
 ग त ड र मो हे सा . स न नं द को . वि न ज ल
 ७ १ ३ +

म ग रे नी सा प नी सा रे मा रे नी ध प ध प म ग म
 ०
 भ र . घ र कै . . . से . जा . . ऊ री . . .
 ७ १ ३

राग खमाज

गीत नं. ११; त्रिताल

बांसरी सुना दे मधुर तोरी, बिनती करत हम सब नरनारी
 ॥ अंतरा ॥ भूली भूली सब सुध तनमनकी, मगन होत सुनी धुन
 मुरलीकी, चैन नाही निस नींद सकल जन छोरी ॥ १ ॥

ग म प सा नी ध म प नी ध प म प ध प म ग रे सा ग
 ०
 बां . स री सु ना दे . म धु र तो . . . री . . . बि
 ७ १ ३ + ७

प म ग म नी ध प सा नी रे सा नी ध म प ध प म ग
 ०
 न ती क र त ह म स . ब . न र ना . . . री .
 १ ३ +

रे सा || ग म नी ध ना प ध नी नी सा नी सा नी सा नी
 . . || ०
 भू ली भू . ली सब सु ध त न म न की म
 ७ १ ३ +

नी नी सा सा नी सा प नी सा रे ध सा नी ध सा म ग रे
 ०
 ग न हो त सु नी धु न मु र ली . की . चै . न ना
 ७ १ ३ +

नी सा प ध | सा नी रे सा नी ध प ध म ग ग म ध प
 ०
 . ही नि स नी . . . द स क ल ज न छो . . .
 ७ १ ३ +

म ग रे सा ||
 ० ० ० ० ||
 री . . . ||

राग खमाज

गीत नं. १२; त्रिताल

किति गोड गोड तव मूर्ति शाम, ही वसत हृदयिं मम कमलि
 भ्रमर सम, सुचत न मज गृह काम धाम ॥ कुंजविहारी हे गिरिधारी,
 नाही सरिस शत कोटी काम ॥ १ ॥

[१७]

प सा नी ध प म ग सा ग म | प ध ग म रे ग ऽ ग प
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 कि ति गो . ड गो . ड त व | मूर् ति शा म ही . व स
 + ७ १ ३ +

म गु रे ग नी सा | ग म प ध ग प म ग ग म प प ध सा रे ग |
 ०
 त हृ द यि म म | क म लिं भ्र म र स म सु च त न म ज गृ ह |
 ७ १ ३ + ७

रे नी सा नी सा नी ध प || ग म ध नी सा नी सा | सा नी
 ०
 का . . म धा . . म || कुं . ज वि हा . री हे .
 १ ३ + ७ १

सा रे नी सा नी ध सा म ग म रे ग नी सा | प नी सा रे
 ०
 गिरि धा . री . ना . ही स रि स श त | को . . .
 ३ + ७ १

रे सा नी ध प म ग म ||
 ०
 टि . का . . . म . ||
 ३

राग देस

या रागाच्या दोन निपाद लागतात. आरोहान् शुद्ध व अवरोहान्त कोमलचा उपयोग केला जातो. आरोहान्त गंधार-धैवत स्वर वर्ज आहेत. परंतु गंधारचा नियम थोडा ढिला आहे. तानेंत दोहोंचा उपयोग विशिष्ट रीतीने केलेला आढळतो. जसें:—सा रे ग म ऽ ग रे, म प ध नी, ध प म ग रे इत्यादि. या रागाची पक्कड

रे म प ध म ग रे ही आहे. ' म ग रे ' हे मीडयुक्त स्वर राग व्यक्त करितात. या रागाचा वादी स्वर पंचम व संवादी स्वर रिषभ मानतात. हा करुण-श्रृंगार रसपोषक राग आहे. दुपारी व रात्री हा राग गातात. रागाची जाति ओडव-संपूर्ण आहे.

आरोह-अवरोह

नीं सा रे म प नीं सा-सा नीं ध प ध म ग रे, प म ग रे गु नीं सा ।

राग-विस्तार

१ नीं सा रे म, ग रे, गु नीं सा ।

२ नीं सा रे प म, प ध, म ग रे गु नीं सा ।

३ रे म प नीं ध प, प ध म ग रे, प म ग रे गु नीं सा ।

४ रे म प नीं सा, नीं रे सा रे नीं ध प, प ध म प ध म ग रे, रे म प ध म ग रे, गु नीं सा ।

५ म प नीं सा रे, गु नीं सा, नीं रे सा रे, नीं ध प, रे म प नीं ध प, ध म, प ध म ग रे, प म ग रे गु नीं सा ।

सरगम-त्रिताल

रे ग सा रे म प नीं नीं | सा प ध म ग रे रे ग रे प म ग रे
 ० ० ० ० ० ० ० ० | ० ० ० ० ० ० ० ० -
 + ७ १ ३ + ७ -

नीं ध प म ग रे नीं सा प नीं सा रे सा | नीं ध प ध म ग
 ० - ० ० ० - ० - ० ० ० ० | ० ० ० ० ०
 १ ३ + ७ १ ३

रे सा ॥ म म प नी नी सा नी | सा ऽ प नी सा रे सा रे ग
 ० ० + ७ १ ३ +
 रे म ग रे ग | नी सा रे नी ध प रे म रे म प नी ध | म प
 ० ० ७ १ ३ + ७ १
 ध म ग रे ग सा ॥
 ० ० ३

राग देस

लक्षणगीत नं. १३; त्रिताल

गुनी गावत रागिनी देसको, अति मधुर मधुर दोऊ निपाद लई
 ॥ अंतरा ॥ प-रि वादी संवादी सीहत, चढत अल्प ग-ध सब
 कोउ सम्मत, रैन दिना जेही गावत जन ॥ १ ॥

म प प नी सा रे नी ध प ध म म | ग रे ग सा नी सा रे
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 गु नी गा . . . व त रा . गि नी | दे . स को अ ती म
 + ७ १ ३ +
 ग सा रे म म प प | नी सा नी सा रे सा नी ध ॥ म म म
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 धु र म धु र दो ऊ | नि पा . . द . ल इ ॥ प रि वा
 ७ १ ३ +
 प नी | सा सा रे नी सा सा नी नी नी सा सा नी सा |
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 दी सं | वा दी सो . ह त च ढ त अ ल्प ग ध |
 ७ १ ३ + ७

[illegible]

सा रे नी ध ॥
० ० ० ० ॥
व त ज न ॥
३

राग देस

गीत नं. १४; त्रिताल

कान्हू मधुर बन बन्सी बजावत, नाचत खेलत संग गई गोपन
॥ अंतरा ॥ नाद मधुर चहुँ ओर निनादत, जल थल नभ चर सुन
सुख पावत, विसरत निज निज निष्ठुर सुभाऊ ॥ १ ॥

रे ग सा रे म म प प नी सा रे नी नी ध प प नी सा रे
० ० ० ० ० ० ० - ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
का . न्हम धु र व न ब न्सी ब जा . व त ना . च त
+ ७ १ ३ +

नी ध प प ध प म म ग रे ग सा ॥ म म म प प नी नी
 ०
 खे ल त सं ग ग . ई . गो प न ॥ ना द म धु र च ॥
 ७ १ ३ + ७

सां सां सां रे नीं सां सां नीं सां रे मं गं रे नीं सां । नीं सां
 ओ र नि ना . द त ज ल थ ल न भ च र सु न
 १ ३ + ७ १

रे सा नी नी ध प प रे सा रे नी रे सा नी ध | प ध म म
 सु ख पा . व त विस र त निज . निज नि तु र सु
 ३ + ७ १

ग रे ग नी सा ||
 भा . . ऊ . ||
 ३

राग देस

गीत नं. १५; त्रिताल

बन बन आई सखी मुंदरी, त्रिज भूमीकी नारी रमीली, येरी
 मुरलिकी धून मुनत भई वावरी ॥ अंतरा ॥ ग्वालवाल संग खेल
 कन्हैया, संग गैया रंग रंगकी लैया, कर विश्राम कदंबकी लैया
 सांवरी ॥ १ ॥

रे म प नी | सा नी सा रे नी ध प प ध प ध म ग रे ग सा
 व न व न | आ . . . ई . . म . खी . सुं . . द री
 ७ १ ३ +

रे म प नी | सा नी सा रे नी ध प ध प रे प प म म प ध
 व न व न | आ . . . ई . . स खी त्रिज भू . सी . .
 ७ १ ३ + ७

म ऽ ग | रे रे प म ग रे ग नी सा ऽ रे म रे म प ध म प |
 की . . ना . गी र सी . ली . ये . री मु र ली की .
 १ ३ + ७

नी सा रे नी ध प प ध प ध म ग रे ग सा ॥ म म प प
 ०
 धू न सु न त . . भ ई . बा . . व री ॥ ग्वा ल बा ल
 १ ३ + ७

नी नी सा सा सा रे नी सा नी सा रे म ग रे नी सा
 ०
 सं ग खे ल क न्है . या सं ग गै . या . रं ग
 १ ३ + ७

प नी सा रे सा रे नी ध प प रे रे रे रे ग नी सा रे नी ध
 ०
 रं . . . ग की लै . या क र वि श्रा म क दं ब की लै .
 १ ३ + ७ १ ३

प प ध प ध म ग रे ग सा ॥
 ०
 . या . . . साँ . . व री ॥
 +

राग देस

गीत नं. १६; ताल दादरा

वाजवी हरी मधुर वेणु, चारित निज धेनू, शाम मूर्ति पाहुनियां,
 कुंठित गति भानू वनि ॥ अंतरा ॥ पीत वसन कर भूषण, नील
 कांति हास्य वदन, हरत चित्त योगी जन, काय कीर्ति वानू वनि ॥१॥

प नी सा रे सा रे नी ध प ध प म ग म रे ग रे सा नी सा
 ०
 वा . . . ज वि ह री म धु र वे . णु चा . रि त नि ज
 १ + १ + १ +

रे ग म ग रे म प | रे ऽ रे म ऽ प | प ध नी प ध प ऽ |
 धे . . नू . व नि | शा . म मू . ति | पा . . हु नि यां . |
 १ + १ + १ +
 नी ऽ नी नी सा सा | प नी सा रे नी ध म प || म ऽ म प नी नी |
 कुं . ठि त ग ति | भा . . . नू . व नि | पी . त व स न |
 १ + १ + १ +
 सा सा नी सा ऽ ऽ सा सा | नी ऽ नी सा ऽ सा | प नी सा रे सा रे |
 क र भू . . . प ण | नी . ल कां . ति | हा . . . स्य व |
 १ + १ + १ +
 नी ध प | प रे रे रे ऽ ग | रे ग म ग रे नी सा | नी ऽ नी सा ऽ सा |
 द . न | ह र त चि . त्त | यो . . गि . ज न | का . य की . ति |
 १ + १ + १ +
 प नी सा रे नी ध म प ||
 वा . . . नू . व नि ||
 १ +

राग सारंग

हा एक प्रसिद्ध रागांतील प्रमुख राग आहे. याच्या दोन निपाद
 त्यागनात. आरोहात शुद्ध व अवरोहांत कोमल. या रागांत गंधार
 व धैवत हे स्वर वर्ज आहेत. या रागाची जाति ओडव आहे.
 म रे, म प ही स्वरसंगति राग व्यक्त करिते. या रागाची प्रकृति
 गंभीर आहे. यांतून सामुदायिक प्रार्थना, वीररम इत्यादि शोभून

दिसतात. या रागांतून अनेक राग उत्पन्न झाले आहेत. या रागाचा वादी स्वर रिषभ व संवादी पंचम मानतात. मध्यदिवसाला (मध्यान्होळा) हा राग गातात.

आरोह-अवरोह

सा रे म प नी सा-सा नी प म रे सा ।

राग-विस्तार

१ सा नीं पं, नीं सा ।

२ सा रे, सा रे म रे, सा रे, नीं सा ।

३ सा रे, म रे, प, प म रे, रे प म रे, म रे, सा रे, सा नीं सा ।

४ रे म प, नी प म प, प म रे, रे प म प म रे, म प नी प म रे, रे म प म रे, नीं, सा ।

५ रे म प नी सा, नी सा रे, सा रे सा नी प, म प नी प म रे, रे म, रे प, म नी प म रे, रे म प म रे, सा, नीं नीं सा ।

६ म प नी सा रे, सा रे म रे, रे म रे, सा, नी सा रे सा नी प, रे म, रे प, म नी, प सा, नी प म रे, रे म प नी प म रे, सा ।

सरगम-त्रिताल

रे प म रे सा नीं सा । रे म प म प नी प म प सा नी सा
 ०
 + ७ १ ३ + ७

सां सां | नी सां रे म रे सां नी सां प नी सां रे सां रे नी
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 च म | स म य सु स . स्म त या . . . दी न म
 १ ३ + ७

म प | प रे रे नी सां सां प नी प म रे सां ||
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 ध्य म | सो ह त सं ग त प नी प म रे सां ||
 १ ३ +

राग सारंग

गीत नं. १८; त्रिताल

खेले शाम संग होरी गोरी, पिचकारी तजी रंग हाथ लई, चली
 पकरन, गही जात न सक हारी ॥ अंतरा ॥ सब सखी मिल पकरत
 नंदलाला, लेपत मुखपर लाल गुलाला, त्रिजलाला कर लीला
 रसभरी ॥ १ ॥

रे म रे सा रे म प | सां ऽ नी प नी प म म प नी सां रे सां
 ० ० ० - ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 खे . ले शा म सं ग | हो . री गो . री . पि च का . . री
 + ७ १ ३ + ७
 नी प | म प म रे म रे नी सा म रे प म नी प नी सां | प नी
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 त जी | रं . ग हा . थ ल ई च ली प क र न ग ही जा .
 १ ३ + ७ १
 सां रे सां नी प म रे सां || म म म म प प नी नी | सां सां
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 . . त न स क हा री || स ब स खी मिल प क | र त
 ३ + ७ १

सां सां रे' नी सां नी सां रे' म रे' सां नी सां | प नी सां रे'
 नं द ला . ला ले . प त मु ख प र | ला . . .
 ३ + ७ १

सां रे' नी सां नी प म प नी सां रे' सां नी प | नी प नी सां
 ल गु ला . . ला त्रि ज ला . . ला क र | ली ला . .
 ३ + ७ १

नी प म रे सा |||
 . र स भ री |||
 ३

राग सारंग

गीत नं. १९; त्रिताल

सुंदर वनमाला पेहरीया, मोर मुगुट मुरलीवाला ॥ अंतरा ॥ कान
 लसत मकराकृति कुंडल, लोचन भवैय विशाला, तिलक भाल अधर
 लाल गाला ॥ १ ॥

म रे प म रे सा नीं पं नीं सा रे म | सा रे ऽ ऽ प रे रे सा
 सुं . . . द र व न मा . . . | ला . . . पे ह री या
 + ७ १ ३

रे म म प प नी सां | प नी सां रे' सां रे' सां नी प नी प म
 मो र मु गु ट मु र | ली . . . वा . . . ला . . .
 + ७ १ ३

सा नी नी नी सा सा सा सा | नी सा नी सा रे सा नी
० - ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
ल लो च न भ व य वि शा . . . ला .
+ ७ १ ३

प० प० सा० नी० मा० सा० प० नी० | प० नी० पु० मु० रे० मु० पु० मु० रे० सा० नी० सा० |||
 . ति ल क भा ल अ ध | र ला ल . गा . . . ला . . . |||
 + ७ १ ३

गीत नं. २०: त्रिताल

नभमंडळ मेघानी भरलें, असह तेज रविचें निवालें ॥ अंतरा ॥
शब्द करित कडकडाट दामिनी, थरथराट पावति शिशु कामिनी, वीर-
भना आनंदविलें ॥ १ ॥

म प मा नी प म रे मा रे | नी मा नी रे मा ऽ म म म
० ० - ० ० - ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
न भ मं ड ळ मे घा . नी . भ र लं अस ह
+ ७ १ ३ +

प प म प | प नी सा रे ऽ सा नी सा नी प म प सा
 ते ज र वी | चे . . . नि वा . . . लें . . . मं
 ७ १ ३

नी प म रे सा रे | नीं सा नीं रे सा ५ || म म म प प नी नी |
 ० ० - ० ० | ० ० ० ० - - || - ० ० ० ० ० ० |
 ड ळ मे घा . नीं . भ र लें . || शब्द करित क ड |
 ७ १ ३ + ७
 नी सां सां रे नी सां सां नी नी नी सां सां सां | नी सां रे
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० - ० - | ० ० ०
 रु डा ट दा . मि नी थ र थ रा ट पा | व ति शि
 १ ३ + ७ १
 सां नी म प म प नी सां रे म रे सां | नी सां रे सां नी प म ||
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ||
 शु का मि नी वी . र म ना . आ . | नं . . द वि लें . ||
 ३ + ७ १ ३

राग काफी

या रागाच्या गंधार-निपाद कोमल लागतात. बाकी सर्व शुद्ध लागतात. या रागाची जाति संपूर्ण आहे. काफी रागाचे तीन प्रकार आहेत. एकांत फक्त ग् नी कोमल, दुसऱ्यांत गंधार कोमल दोन्ही निपाद, तिसऱ्यांत दोन्ही गंधार व दोन्ही निपाद घेतात. शुद्ध काफी रागांत फक्त गंधार व निपाद कोमल घेणें सर्वांस मान्य आहे. हा एक प्राचीन राग आहे. या रागाची प्रकृति चंचल असल्याने ' ख्याल, ध्रुपद ' वगैरे यांत गात नाहीत. लहान लहान गाणीं, भजनें, होरी वगैरे गाणीं यांत जास्त शोभून दिसतात. या रागाचा वादी पंचम व संवादी रिपम आहे. या रागांत करुण, शृंगार रस शोभून दिसतो. ' रे ग् म प, म प ' या स्वरासमूहावरून राग पटकन् ओळखतां येईल. या रागांतील सुरांत थोडाथोडा फरक करून गुणी (गायक) लोकांनीं अनेक प्रकार उत्पन्न केले आहेत. प्रातःकाल सोडून वाटेला तेव्हां हा राग गातात.

आरोह-अवरोह

सा रे ग् म प ध नी सा—सा नी ध प म ग् रे सा ।

राग-विस्तार

- १ सा रे ग्, म प, म प म ग् रे ग् रे सा ।
- २ रे ग् म प म प, म प ध प ग् रे, रे ग् म ग् रे सा ।
- ३ रे ग् म प ध नी, ध प म ग् रे, प म ध प म प म ग् रे,
प म ग् रे, म ग् रे सा नी ध नी सा ।
- ४ रे ग् म प ध नी, ध प ध सा, सा नी ध प म ग् रे,
रे प म प ग् रे, रे ग् प म ग् रे, रे ग् म ग् रे सा ।
- ५ रे ग् म प ध नी ध प ध नी सा नी ध सा, प ध सा
रे ग् रे, ग् रे सा, नी ध सा, नी सा नी ध प म ध ध
नी ध प म ग् रे, रे ग् म प, म ग् रे, म ग् रे सा ।

सरगम-त्रिताल

१ सा रे ग् म | प ऽ म प नी ध प म ग् रे प म ग् रे म | ग्
 ७ १ ३ + ७ १
 रे सा ग् रे सा ध नी सा रे ग् म प ध | नी ध म प नी ध
 ३ + ७ १ ३
 प म ग् रे || नी ध म प ध सा | ध सा रे ग् रे सा म ग्
 + + ७ १ ३ +

लक्षणगीत नं. २१; त्रिताल

गावत काफ़ी सुरागिनी जन, मृदुल ग-नी सुर जाती पूरन ॥
अंतरा ॥ प-री वादी संवादी सुंदर, अतही मुहावनी लागत
निसदिन ॥ १ ॥

सा रे रे गू म म | प ऽ म प ध नी ध प ध सा सा रे नी ध
- ० ० - ० ० | - ० ० उ ० ० ० ० ० ० ० ०
गा व त का फी सु | रा . गि नी . . जन मृ दु ल ग नी .
+ ७ १ ३ + ७

म प | प ध नी ध प म गू रे सा || प रे रे म गू रे सा सा
० ० | ० ० ० ० ० ० ० ० || ० - - ० ० ० | - ०
सुर जा . . ती . पू . र न || प री वा दी सं . वा दी
१ ३ + ७ १

ॐ न्री ध म प ध सा सा रे न्री ध म प प ध न्री ध प म
 ॐ सुं . द र अ त ही सु हा . व नी ला . . ग त नि
 ॐ + ७ १ ३

ग० रे सा ॥
० ० ०
स दि न

राग काफ़ी

गीत नं. २४; त्रिताल

मधुर मुरली रव ऐकुनी कानीं, गोपी जाती त्या गृह सुख सोडुनी
॥ अंतरा ॥ परम सुखाचा ठेवा ज्या स्थळिं, मोर मुगुटवाला वनमाळी,
मूर्ति सांवळी शोभत त्रिजवनी ॥ १ ॥

नी ध प गू रे गू सा रे प ध म प ध सा ध सा सा रे
० ०
म धुर मुरली रव ऐ कु नी का . नीं गो पी जा .
+ ७ १ ३ +

गू रे सा नी ध प म प ध नी सा ॥ नी नी नी नी ध प
० ० - ० ० ० ० ० ० ० ० ॥ ० ० ० ० ० ० ० ०
. ती त्या गृ ह सु ख सो . डु नि ॥ प र म सु खा .
 १ ३ + ७

ध प म ऽ प ध सा ध सा सा सा म प नी सा रे गू रे सा
० ०
. चा . ठे . वा . ज्या स्थ लीं मो . र मु ग ट वा .
 १ ३ + ७

नी सा रे सा रे सा नी सा नी ध प ध ध ध नी प ध
० ०
ला . . व न, मा . . . ळी . मू र्ती सां व ळी .
१ ३ + ७

ध नी सा रे सा रे नी ध म प ॥
० ० ० ० ० ० ० ० ॥ ॥ ॥
शो . . . भ त त्रि ज व नी ॥
१

राग आसावरी

हा एक सुप्रसिद्ध प्राचीन राग आहे. या रागाची बंधेश फार गोड असल्याने हा राग लौकर गळ्यांत बसतो. या रागाला गंधार, धैवत, निषाद हे स्वर कोमल लागतात. आरोहांत गंधार, निषाद वर्ज आहेत. तानेंत निषाद स्वराचा उपयोग 'म प नी सा रे सा' असा केल्यास रागहानि होत नाही ही लक्षांत ठेवण्याची महत्त्वाची बाब आहे. या रागाचा वादी स्वर धैवत, संवादी स्वर गंधार आहे. करुणश्रृंगार रस या रागांत शोभून दिसतो. रागाची पकड 'म प ध्र म प गू रे सा' ही आहे. हा राग सकाळीं गातात.

आरोह-अवरोह

सा रे म प नी ध्र सा-सा नी ध्र प म प ध्र म प म्गू, रे सा.

राग-विस्तार

१ सा ध्रं ध्रं सा ।

२ सा रे म, प गू सा रे सा ।

३ सा रे म प ध्र ध्र प, ध्र म, प ध्र म प गू, सा रे प गू, रे सा ।

४ सा रे म प ध्र ध्र नी ध्र प, ध्र म, म प नी ध्र प ध्र म,
प ध्र म प गू, सा रे प गू, रे सा ।

५ सा रे म प ध्र ध्र सा रे नी ध्र प, म प नी ध्र प, ध्र म,
प नी ध्र प गू, सा रे प गू, रे, सा ।

६ म पु नी सा रे ग, रे सा, रे नी ध प, ध म, म पु सा ध
प, ध म, म प नी ध प, म प ध म प ग, रे सा ।

सरगम-त्रिताल

रे रे म म प म प सा | ध प ध प म प प नी ध प ध म |
० ० ० ० ० ० ० ० | ० ० ० ० ० ० ० ० | ० ० ० ० ० ० ० ० |
+ ७ १ ३ + ७
प ध गू गू रे रे गू सा धं धं सा रे म प ध | सा सा रे नी ध
१ ० ० ० ० ० ० ० ० | ० ० ० ० ० ० ० ० | ० ० ० ० ० ० ० ० |
१ ३ + ७ १ ३
प ध म || म म म प प ध ध | प ध सा सा रे नी सा म प
० ० ० ० ० ० ० ० | ० ० ० ० ० ० ० ० | ० ० ० ० ० ० ० ० |
+ ७ १ ३ +
नी सा रे गू रे सा | रे नी सा ध ध प प ध रे सा नी सा |
० ० ० ० ० ० ० ० | ० ० ० ० ० ० ० ० | ० ० ० ० ० ० ० ० |
७ १ ३ + ७
प ध म प गू गू रे सा ||
० ० ० ० ० ० ० ० ||
१ ३

राग आसावरी

लक्षणगीत नं. २५; त्रिताल

आसावरी रागिनी मधुर, मृदुल सुर ग, ध, नी, चढत ग-नी
वरज ॥ अंतरा ॥ धाट सोह शृंगार करुण रस, ध ग वादी संवादी
कह अस, गुनीजन गावत् द्वितीय प्रहर दिन सुघर ॥ १ ॥

' रे म प सा ' ध प ध म प नी ध प गू रे सा गू गू गू रे सा
० ० ० ० ० ० ० ० | ० ० ० ० ० ० ० ० | ० ० ० ० ० ० ० ० |
. आ . सा व री . . रा . गि नी . म धु र मृ दु ल सु र
७ १ ३ + ७

रे रे सा सा सा सा सा नी सा रे सा नी धू प ॥ म प धू
ग घ नी च ढ त ग नी . व . र . ज . ॥ था ट सो
१ ३ + + ७

धू धू धू | सा सा सा रे नी सा सा धू धू प धू सा सा रे |
ह श्रं . गा र क रु ण र ण ध ग वा . दी सं .
१ ३ + ७

सा रे गु रे सा नी सा धू प गु गु गु गु रे सा सा | धू रे नी
वा . दी . क ह अ स गु नी ज न गा व त | द्वि ती य
१ ३ + ७ १

सा धू प म प धू प गु रे सा |||
प्र ह र दि . न . सु घ र |||
३ +

रग आसार

गीत नं. २६; त्रिताल

कान्हू न कर मोसे रार अबही, जा कहि यो पुकार लंगर झगर,
घागरिया मोरी दीन्ही डार ॥ अंतरा ॥ अंडरा गड़िलो जा जसोदा सो
कह्यो जा, अपने लंगर धीटको समाले ॥ १ ॥

प सा नी सा धू प धू म प धू म प । ग रे सा रे म म प -
 का . . न्ह न क र मो . से . ग . . र अ ब ही
 + ७ १ ३

सा नी सा ऽ धू धू म प गू रे म गू रे सा रे रे सा सा रे
 जा . . कहियो पु का र लं ग र . झ ग र घ ग
 + ७ १ ३ +
 म म प प धू सा नी सा रे सा नी धू प म म म प नी
 ०
 रिया मो री दी न्ही डा र अं छ रा ग
 ७ १ ३ +
 नी धू प प धू सा सा रे नी सा प रे रे रे रे रे सा रे गु |
 ०
 हिलो जा ज सो दा सो क ह्यो जा अ प ने लं ग र धी . . |
 ७ १ ३ + ७
 रे सा सा नी सा रे सा नी धू प म |||
 ०
 ट को स मा ले |||
 १ ३

राग आसावरी

गीत नं. २७; झपताल

सुमिर मन नामको, तज सकल कामको, करत भव पार अरु देत
 हरि चरनको ॥ अंतुरा ॥ मृदुल चित भगवान्, प्रिय भगत जस
 प्रान्त, कहु मान, अब मान, मन मितर धर ध्यान ॥ १ ॥

सा सा सा सा नी रे सा ऽ धू प धू म ऽ रे म प धू म प
 सु मि र म . न . . ना . म को त ज स . क ल
 १ ३ + ८ १ ३

गू ५ रे सा रे सा | धूं धूं धूं सा सा रे म प धू धू | धू गू रे
 का म . को . | क र त भ व पा . र अ रु | दे . त
 + ८ १ ३ + ८ १ ३
 सा सा रे नी सा धू म प || म प प धू धू सा सा रे नी सा सा |
 ह री च र न को . . | मृ दु ल चि त भ ग वा न . . |
 + ८ १ ३ + ८
 प धू सा सा रे सा रे गू रे नी धू प | गू गू रे सा सा सा नी
 प्रिय भ ग त ज . . स प्रा . न | क हु मा . न अ .
 १ ३ + ८ १ ३ +
 रे सा ५ धू म प | रे म प धू सा सा रे गू रे सा नी धू प म प ||
 ब . मा . न | म न मि त र ध . . र . ध्या . . . न ||
 ८ १ ३ + ८

राग आसावरी

गीत नं. २८; त्रिताल

प्रखर ताप रविचा निवाला, कां न तनय माझा गृहिं आला
 ॥ अंतरा ॥ परतुनि आल्या धेनू वनांतुनि, बाल मित्र जे गेले काननीं,
 सांगताति हरि डोहीं बुडाला ॥ १ ॥

रे म म प म प सा | नि धू प म प म गू म गू रे मा प धू प धू
 ० ० ० - ० ० ० | ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 प्र ख र ता प र वि | चा . . नि वा . ला . का . न त
 + ७ १ ३ +

सां सां सां रे सां रे गूं रे सां नी सां रे सां धू प ॥
 न य मा . क्षा . . गृ हिं आ . . . ला . ॥
 ७ १ ३

म म म म प नी धू सां सां सां रे नी सां सां प धू सां सां रे
 प र तु नि आ ल्या धे नु व नां . तु नि बा . ल मि त्र
 + ७ १ ३ + ७

सां रे गूं रे सां नी रे सां नी धू प प गूं गूं रे रे सां सां
 जे . . गे . ले . . का न नी सां ग ता ती ह री
 १ ३ + ७

नी सां रे गूं रे सां नी सां नी धू प ॥
 डो . . . ही बु डा . ला . ॥
 १ ३

राग बागेश्री

हा एक प्राचीन सुप्रसिद्ध राग आहे. या रागांत गंधार, निषाद कोमल लागतात. आरोहांत रिषभ, पंचम यांचा उपयोग विशिष्ट रीतीने पण कर्मा प्रमाणांत होतो. आरोहांत पंचम सरळ येत नाही, तर सां नी ध म प ध म असा येतो. वादी स्वर मध्यम व

संवादी षड्ज आहे. या रागांत शांत व शृंगाररस शोभून दिसतो. या रागांतून गुणी लोकांनी पुष्कळ राग उत्पन्न केले आहेत. हा राग रात्री गातात. या रागाची पकड ' धं नीं सा म ' ही आहे.

आरोह-अवरोह

नीं सा ग् म ध नी सा-सा नी ध म प ध ग् रे सा ।

राग-विस्तार

१ धं नीं सा म, ग, रे सा ।

२ धं नीं सा म, म ध म, म प ध ग, रे, सा ।

३ सा म, ग् रे ग् म, म ध नी ध, म, म प ध, म ग्, म ग् रे सा ।

४ ग् म ध नी ध, म ध नी सा, सा नी ध, ध नी ध, म, ग्, रे ग् म, सा म ग् रे सा, नीं सा धं नीं सा ।

५ ग् म ध नी सा, रे सा नी सा नी ध, सा नी ध म, प ध, म ग् रे म, ग्, म ग् रे सा, धं नीं धं सा ।

सरगम-एकताल

सा नी नी ध म म प ध ग् रे सा । सा सा रे धं नीं सा म
१ + ३ + ५ ६ १ + ३ +

म प ग् रे । ग् म म ध म ध नी ध म ग् । म ध नी सा रे
५ ६ १ + ३ + ५ ६ १ + ३

नी सा नी ध म ध ॥ गू म म ध नी सा सा नी ध सा ध नी
 + ५ ६ १ + ३ + ५ ६ १
 सा म गू रे सा रे सा नी ध ध नी ध म प गू रे म गू रे सा
 + ३ + ५ ६ १ + ३ + ५ ६
 धं नी सा गू म ध नी सा नी ध म ध ॥
 १ + ३ + ५ ६

राग बागेश्री

लक्षणगीत; नं. २९ त्रिताल

बागेशरी मधुर रागिनी, मृदुल ग नी मध्यम अंश सुहात, प्रथम
 सुर करत रुचिर संवाद ॥ अंतरा ॥ रसवाहिनी शृंगार करुण, समय
 निसजान गात गुनी हरखी ॥ १ ॥

ध नी ध प ध सा ऽ नी ध प गू गू रे सा मा सा रे धं नी
 बा . गे . स री . म धु र रा . गि नी मृ दु ल ग नी
 ७ १ ३ + ७

सा म म म प ध प म गू रे म म ध म ध नी सा सा नी
 म ध्य म अं . , श सु हा . त प्र थ म सु र क र त
 १ ३ + ७ १

रे सा रे नी सा रे सा नी ध म गू म ध नी सा नी सा ऽ
 रु चि र सं . . . वा . द र स वा . . हि नी
 ३ + ७ १

नी सा नी सा रे सा नी ध ध नी सा मं गू रे सा नी ध म
 श्रृं . गा . . र क रु ण स म य नि स | जा न गा त
 ३ + ७ १ ३

ध नी रे सा नी ध म
 गु . नी . ह र खी |
 +

राग बागेश्री

गीत नं. ३०; त्रिताल

ऋतु बसंत आज फूल रहीली, कुसुम बकुल मोगरा चमेली
 ॥ अंतरा ॥ नूतन पल्लवित सोहत तरुवर, कूजत कोकिल पंचम सुर वर,
 शीतल मंद सुगंध पवन बह, पूरनचंद्र लखी होत मुदित मन ॥ १ ॥

सा ध ध प ध नी नी ध म म प ध प गू गू रे सा सा सा
 ०
 ऋ तु ब सं . . त आ ज फू . ल र हि . ली . कु सु
 ७ १ ३ +

सा रे नीं सा धं नीं सा म म म प ध प गू रे || म म प गू
 ०
 म ब कु ल मो . ग रा च मे . . . ली . नू त न प
 ७ १ ३ १

रे गू म म म ध नी सा सा सा सा सा रे सा रे सा नी
 ०
 ल वि त सो ह त त रु व र कू . ज त को .
 ३ १ ३ + ७

सां नी धूँ म प ध प गू रे गू म ध नी सां मं गू रे सां सां
 ०
 . किल पं . च म सुर व र शी . त ल मं . द सु
 १ ३ + ७

नी सां गू रे सां नी सां नी ध गू म ध सां रे नी ध म ध
 ०
 गं . . ध प व न ब ह पु र न चं द्र ल खी हो .
 १ ३ + ७ १

नी सां नी ध गू गू रे सा
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 . . त मु दि त म न
 ३

राग बागेश्री

गीत नं. ३१; त्रिताल

पायल बाजे मोरे झांझर प्यारे, कैसे आवु तोरे मिलना रे ॥ अंतरा ॥
 जाग रही मोरी सास ननंदरी, जिया डर पावत रैन अंधेरी ॥ १ ॥

म गू रे सा रे धं नीं सा म म म प ध प गू रे म ध ध प ध
 ०
 पा य ल बा जे मो रे झां झ र प्या . . . रे . कै से आवु .
 + ७ १ ३ + ७

नी ध म म प ध प गू रे गू म गू म ध नी सां सां रे
 ०
 . तो . रे . मिल ना . र . जा . ग र ही मो री
 १ ३ + ७

सा रे गू रे सा नी रे सा ऽ नी ध ध ध प ध नी सा नी ध |
 सा . . स न नं द . री . जि या ड र पा . व त |
 १ ३ + ७

म म् प ध प गू रे गू म
 . रे . न अं धे . री .
 १ ३

राग बागेश्री

गीत नं. ३२; त्रिताल

नभिं चंद्र उगवला पूर्ण असा, फुलवि चकोरा कमलदलांतें, विरहि
 मानसां तापदसां ॥ अंतरा ॥ शीतल मंद पवन तरु डोलवि, कुसुम
 सुगंध प्रसरी, मन रमवी, श्रमित जिवाला जीवनसां ॥ १ ॥

म ध प ध सा नी ध प गू गू रे सा | म ध प ध सा ऽ सा
 न भी चं . . . द्र उ ग व ला . पूर्ण अ . सा . फु
 + ७ १ ३ +

सा सा रे नी सा नी ध म | प ध प म गू रे म म म ध ध
 ल वि च को . . रा . कम ल द लां . तें वि र हि मा
 ७ १ ३ + ७

नी प ध | ध नी सा रे सा रे नी ध || म म म ध नी ध नी |
 न सां . ता . . . प द सां . शी त ल मं . द प |
 १ ३ + ७

सां सां सां सां हैं नीं सां सां ध नीं सां मं गूं हैं सां सां ।
० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
व न त रु डो . ल वि कु सु म सु गं . ध प्र |
१ ३ + ७

सा रे सा रे नी सा नी ध ध ध ध ध नी ध नी प प
० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
सरी मन र म वी . श्र मि त जि वा . . ला .
१ ३ + ७

धुनी सा रे सा रे नी ध
जी . . . व न सां .
१ ३

राग दुर्गा

या एक आधुनिक राग आहे. प्राचीन ग्रंथांत याचें नांव दिसत नाही. कर्नाटकी संगीतांत या रागाशीं जुळणारा एक मेळ दृष्टीस पडतो यावरून कर्नाटकी पद्धतीतून तो आपल्या हिन्दुस्थानी पद्धतींत आला असावा असें वाटतें. या रागांत सर्व शुद्ध स्वर लागतात. गंधार आणि निषाद हे स्वर वर्ज आहेत. रागाची जाति ओडव आहे. वादी स्वर धैवत, संवादी रिषभ. या रागाची प्रकृति गंभीर आहे, त्यामुळे सांघिक गायन, प्रार्थना वगैरेंकरितां हा राग अगदीं योग्य आहे. या रागांत रिषभ, पंचम, धैवत हे तीन स्वर फार महत्त्वाचे आहेत. 'रे प, म प ध म रे' ही या रागाची पकड समजली जाते. दिवसा व रात्री हा राग गातात.

आरोह-अवरोह

सा रे म प ध सा-सा ध प म रे सा ।

राग-विस्तार

१ सा, धं धं सा ।

२ सा रे, म रे, सा रे धं सा ।

३ रे प म प, प ध म रे सा रे, धं सा ।

४ रे म प ध, प ध, प म रे सा रे, म रे धं सा ।

५ सा रे म प ध, सा, ध सा रे, सा ध म, प ध म रे, धं सा ।

६ म प ध सा रे सा ध सा, रे, सा ध म, प ध प म रे,
म प ध, म रे, प म प ध म रे, सा रे धं सा ।

सरगम-एकताल

ध ऽ म प ध म रे सा धं सा सा | रे म प ध म प म प ध प |

१ + ३ + ५ ६ १ + ३ + ५ ६

ध सा ध सा रे सा ध म प | ध सा ध प म ध प म रे सा

१ + ३ + ५ ६ १ + ३ + ५ ६

धं सा || म म म प ध सा ध सा रे सा | ध सा रे म रे सा

६ १ + ३ + ५ ६ १ + ३ + ५ ६

रे सा ध म | प ध म प रे म रे सा | धं सा रे म प ध रे

५ ६ १ + ३ + ५ ६ १ + ३ + ५ ६

सा ध म प |||

५ ६

राग दुर्गा

लक्षणगीत नं. ३३; एकतारु

गावत दुरगा रागिनी, ओडव सुर शुद्ध बनी, वरजित ग-नी
अत शोभिनी ॥ अंतरा ॥ वादी सुर वर धैवत, संवादी द्वितीय कहत,
धीर वीर अत गँभीर, समय कहत दिन यामिनी ॥ १ ॥

ध म म प ध म रे सा धं सा रे म म प प प म प ध प |
- ० ० ० ० - ० ० ० ० - ० ० ० ० ० ० ० ० -
गा व त दुर गा रा . गि नी ओ ड व सुर शु . द्ध ब नी
१ + ३ + ५ ६ १ + ३ + ५ ६

ध सा ध रे सा ध प ध म प ध प म रे सा रे || म म प ध
० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० - - प ध
व र जि त ग नी अ त शो . . . मि . नी . || वा दी सुर
१ + ३ + ५ ६ १ + ३

सा ध सा सा सा | ध सा रे सा रे सा ध प म ध म प म
० ० - ० ० | - - ० ० ० ० ० ० ० ० - ० - ०
व र धै व त | सं वा दी द्वि ती य कह त धी र वी र
+ ५ ६ १ + ३ + ५ ६ १ + ३

ध प म रे सा | धं सा रे म प ध ध सा ध सा रे सा ध
० ० ० - ० | ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
अ त गँ भी र | स म य कह त दि न या . . . मि
+ ५ ६ १ + ३ + ५ ६

पु म प ||
नी . ||

[४९]

राग दुर्गा

गीत नं. ३४; त्रिताल

जीवनके मम प्राण सखारे, सुंदर माधव नंद दुलारे ॥ अंतरा ॥
तन मन धन सब तुमपर वारे, छाँड दिये सुख जेहि जन प्यारे ॥ १ ॥

रे प प प ध प म प ध म रे सा धं सा सा रे म म प ध सा
० ० ० ० उ उ ० ० ० - ० ० ० ० - - ० ० - ० ०
जी . व न के . . म म प्रा न स खा . र सुं द र मा ध व
+ ७ १ ३ + ७
ध सा रे सा ध प म प ध प म रे सा रे म म म म प प
उ उ उ उ ० ० उ उ उ उ उ उ उ उ ० ० ० ० ० ०
नं . . . द दु ला . . . रे . . . त न म न ध न
१ ३ १ ७
ध प ध सा सा सा सा ध सा सा ध सा रे म रे सा ध प
० उ उ ० ० ० ० ० ० - ० ० ० ० ० ० ० ०
स ब . . तु म प र वा . र छां . ड दि ये . सु ख
१ ३ + ७
ध सा ध प म प ध प म रे सा रे
० ० ० ० उ उ उ उ उ उ उ उ
जे हि ज न प्या . . . रे . . .
१ ३

राग दुर्गा

गीत नं. ३५; त्रिताल

मनमोहन जा जा होरी खेलन, कस्म पिचकारी लै हो रंग
भरिली ॥ अंतरा ॥ रंग भरी मूरत मोहनकी अत प्यारी लागी मोरे
नैननको रसीली ॥ १ ॥

'धं सा रे म प । ध ऽ प म मं प म ध प म रे सा धं सा
०
.म न मो ह न जा . . . जा . . हो री खेल न क र

७ १ २ ३

सा रे ध प ध सा ध सा रे सा ध म प ध प म रे सा ।।
न पि च . का री ले . . . हो रे . ग . भ री ली ।।

म म प ध सा सा सा ध सा रे म रे सा सा धु सा रे सा
० ० ० ० - ०
रं ग भ री मू र त मो . ह न की अ त प्या . . .

ध० म० रे० म० प० म० प० ध० प० ध० सा० ऽ ध० सा० रे० सा० ध० सा० ध०
री ला गी . मो . . | रे . . नै . न . न . को . .
७ १ ३

पु म रे सा ||
७ ० ० ०
१ र सी ली ||
+

अखिल जगत जननी तूं देवी, महिषासुरमर्दिनी भवतारिणी,
त्रिविध ताप मनींचें मम शमवी ॥ अंतरा ॥ असुर पतितमय घरा
जाहली, भाव भक्ति हरी सेवा नुरली, दलन करुनी अरि जन मन
रमवी ॥ १ ॥

प ध प म रे सा रे प म पं ऽ म प ध सा ध प म प सा
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 अ खिल ज ग त ज न . नी . तू दे . . वी . . . म
 + ७ १ ३ +

ध पु ध ध म म रे सा रे प म रे सा धं सा सा रे म म प
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 हि . पा सु र म . दि नी भ व ता . रि णी त्रि वि ध ता
 ७ १ ३ + ७

प ध सा ध सा रे सा ध प म ध प म || म म म म प प
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 प म नी चे . . . म म श म वी . || असु र प तित
 १ ३ + ७

ध प ध सा सा सा ध रे सा ध सा ध रे रे सा सा
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 म य . ध रा जा . ह ली भा . व भ क्ति ह री
 १ ३ + ७

ध सा ध प म म ध प म रे म रे सा रे म प ध ध सा ध सा
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 से . . . वा नु र ली द ल न क रु नी अ रि | ज न म .
 १ ३ + ७ १

रे सा ध सा ध प म प ऽ ||
 ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
 न . र . म . वी . . ||
 ३

राग भैरवी

हा एक अत्यंत मधुर राग आहे. प्राचीन ग्रंथांत याचें स्वर रे,
 ग, ध, नी कोमल दिले आहेत. परंतु आजकालचे गायक आपल्या

बुद्धीनें मोठ्या कुशलतेनें बाराहि स्वरांचा उपयोग करितात व ते फार मधुर लागते. मैफलींत हा राग शेवटीं गाण्यांत येतो. या रागानंतर कोणताहि राग गाऊं नये असें गायकांचें मत आहे. या पुस्तकांत फक्त रि, ग, ध, नी कोमल स्वरांचींच गीतें दिलीं आहेत. कारण तेच या रागाचें शुद्ध स्वरूप आहे. वादी स्वर धैवत व संवादी गंधार आहे. “भैरवी सर्वदा सुखदायिनी” या नियमानें भैरवी वाटेल तेव्हां गातात; परंतु ग्रंथोक्त मत प्रातःकाल आहे. या रागाची जाति संपूर्ण आहे.

आरोह-अवरोह

सा रे ग म प ध नी सा-सा नी ध प म ग रे सा ।

राग-विस्तार

- १ सा, धं नीं सा रे सा रे, सा नीं धं नीं सा रे, सा ।
- २ सा ग म प, ध प म प, ग म प ध प, ध प ग म, ग रे सा ।
- ३ नीं सा ग म प ध प, नी ध प म प, ध प म ग म, सा ग म प, म ग रे सा नीं धं नीं सा ।
- ४ ग म ध नी सा रे सा, रे सा नी ध प, नी ध प ध म प ग म प, प ध म प ग म, ध प म ग रे, धं धं सा ।
- ५ ग म प ध नी सा रे, सा नी ध नी सा, ग रे सा, ध नी सा नी ध प, नी ध प, ग म प, ध प म प ग म, ग म प म ग रे सा ।

सरगंम-त्रिताल

सा धू प धू म प गू म | प गू म गू रे सा नीं सा गू सा गू
 + ७ १ ३ + ७
 म प्र | धू गू म धू नी सा रे सा गू रे सा नी रे | सा नी धू
 १ ३ + ७ १
 सा नी धू प नी धू प म धू प मू गू मू | धू नी सा नी धू प
 ३ + ७ १ ३
 म गू || गू म प गू म धू नी | सा ऽ रे सा नी सा धू धू नी
 + ७ १ ३ +
 सा म गू म | गू रे सा नी धू प गू रे सा नी धू रे सा | ऽ नी
 ७ १ ३ + ७ १
 धू प सा नी धू प म नी धू प म गू | म धू प म गू रे सा नीं ||
 ३ + ७ १ ३

राग भैरवी

लक्षणगीत.नं. ३७; दादरा

मधुर भैरवी रागिनी, सुर लागत मृदु रि, ग, ध, नी प्रात समय
गावत गुनी ॥ अंतरा ॥ ध-ग वादी संवादिनी, भक्तिरसश्रृंगारिनी
शव भामिनी पूजत नित, शंकर हिम धवल शिखर ॥ १ ॥

प धू प म गू प | म प म गू सा रे नीं सा | गू गू म ऽ म गू |
 म धु र भै . र | बी . . . रा . गि नी | सु र ला . ग त |
 १ + १ + १ +

म प म गू रे सा | प ऽ प धू प म | प धू नी सा धू प गू म ||
 मृ दुरि ग ध नी | प्रा . त स म य | गा . . . व त गु नी ||
 १ + १ + १ +
 धू म धू ऽ नी ऽ | सा सा नी सा गू रे सा | नी ऽ नी ऽ
 ध ग वा . दी . | सं . वा . . दि नी | भ . क्ती
 १ + १ + १ +
 सा सा | नी सा रे सा नी धू प | प प म प धू प म | गू प म
 र स | श्रृं . . गा . रि नी | शि व भा . . मि नी | पू . ज
 १ + १ + १ +
 गू रे सा | नी सा गू म धू नी | सा धू म रे नी सा ||
 त नि त | शं . क र हि म | ध व ल शि ख र ||
 + १ + १ +

राग भैरवी

गीत नं. ३८; त्रिताल

सुमिर सुमिर नित रामनामको, मिटत कठिन दुख भव रजनी
को ॥ अंतरा ॥ सुरु असुरन को नामही तारे, कई पतितन भव पार
उतारे, लै प्यारे तजी गरव मानको ॥ १ ॥

सा गू रे सा धूं धूं सा रे | म गू म प धू प म प प प धू म
 सु मि र सु मि र नि त | रा म ना . . म को मि ट त क ठि
 + ७ १ ३ + ७

प ग म | प^{सा} नी धू प म गु गु प म गु || धू धू धू धू धू म धू नी |
० ० ० | ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० || ० ० ० ० ० ० ० ० ० |
न दु ख | भ व र ज नी . को . . || सु र अ सु र न को . |
१ ३ + ७

सां सां सां नी सां रे सां नी नी नी नी सां सां सां सां
 ना म हि ता . . रे क ई प ति त न भ व
 १ ३ + ७

नी सां गुं रे सां ध्रु प गुं रे सां नी सां | प नी ध्रु प म गुं गुं
पा . . र उ ता रे लै प्या रे त जी | ग र व मा . न को
१ ३ + ७ १ ३

पु सु गु ||

राग भैरवी

गीत नं ३९; त्रिताल

हारवा फुलवन गुंदे लावोरी, गुंदे लावोरी मालनीया मोरी ॥अंतरा॥
रंग रंगके कुसुम सुविकसित, सोहत सुंदर कंठ हरी ॥ १ ॥

सा गु गु म प म ग रे सा ध्वं नी | सा गु म ग म ध्व नी सा
 हा र वा . . फु ल व न गुं दे | ला वो री गुं दे ला वो री
 + ७ १ ३ + ७

नी सा रे सा नी | धू प म प म गु रे सा || धू म धु नी सा
 . मा . . . ल नी या . . . मो री || रं ग रं . .
 १ ३ + ७

सा सा नी | सा गु रे सा धू नी धू प रे सा नी नी सा रे
 ग के . कु सु म सु वि क सि त सो ह त सुं . .
 १ ३ + ७

सा नी धू | धू नी सा नी धू प म प प गु ||
 . द र | कं . . . ठ ह री . . . ||
 १ +

राग भैरवी

गीत नं. ४०; त्रिताल

मोहित त्रिजंबाला पाहुनी, गिरिधर माधव शाम हरीला ॥ अंतरा ॥
 वदन चंद्रमा निरखुनी खुल्ल्या, गोपी कुमुदिनी गृह विसरल्या,
 खुल्ल्या सोडुनि शिशु पतिला ॥ १ ॥

सा गु म प म प म गु सा रे | सा ऽ सा गु प म प म गु प प प प
 मो . हि त त्रि . ज . बा . ला . पा . हु नी . . . गिरि ध र
 + ७ १ ३ +

धू प गु म | धू नी सा नी सा धू नी धू प म गु म || धू धू म धू नी
 मा . ध व | शा . . म ह री . . . ला . . व द न चं .
 ७ १ ३ +

[५७]

सां नीं सां | धू नीं सां सां धू नीं सां नीं नीं सां सां सां सां |
 . द्र मा नि र खु नी खु ल ल्या गो पी कु मु दि नी |
 ७ १ ३ + ७

नीं सां गुं सां धू नीं धू प प धू प म गुं म सां गुं | म धू नीं
 गृ हा . वि स र ल्या . भु ल ल्या . सोडु नी . शिशु प
 १ ३ + ७ १

सां धू नीं सां नीं धू प म गुं ||
 ती ला ||
 ३

समाप्त

प्रकाशकः—श्री. वसंतरावजी राजोपाध्ये, १४८, हिंदु कॉलनी
दादर, मुंबई.

मुद्रकः—सदाशिव रामचंद्र सरदेसाई, बी.ए., एलएल्. बी.,
'समर्थ भारत' छापखाना, ४१ बुधवार, पुणे २

**DONATED TO
TTD CENTRAL LIBRARY**

